

Yaşam Kalitesinin Arttırılmasında Bir Etmen: Mekânsal Güvenlik Ölçütleri*

As a Factor of Improving the Life Quality: Measurement of Spatial Safety

Tuba KOCA, Nilgün ÇOLPAN ERKAN

ÖZ

Yaşam kalitesinin sağlanmasında önemli etmenlerden biri olan güvenlik; sağlıklı ve refah içinde yaşayan bir toplumun olmazsındandır. Kentlerde göçlere bağlı nüfus artışı, ortaya çıkan kalabalık nedeniyle bireylerin birbirlerine yabancılaşmasına neden olmakta, sıkı bağlar kurmasının önüne geçmekte ve denetlenebilirliğin azalmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra kentlere yığılan nüfusun neden olduğu işsizlik, yoksulluk, barınma sorunları ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki uçurumun derinleşmesi gibi sebepler kentsel mekânda suç ve suç korkusunun gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Gelişen ve değişen dünyada suçluyu saptama, suç önleme gibi konularda ilerlemeler kaydedilmekle birlikte dünyada suçun önlenmesine yönelik mekansal düzenlemelerin de geliştiği görülmektedir. Kentsel çevrelerde suç önleme konusu; psikoloji, sosyoloji, kriminoloji ve ekonomi disiplinlerinin yanı sıra mekânla birebir ilişkili olduğundan, aynı zamanda büyük ölçüde kent planlama ve kentsel tasarım bilimi alanlarını da ilgilendirmektedir. Bu çalışmada, kaliteli yaşam alanlarının oluşturulmasında güvenliğin önemi, kentsel tasarım rehberlerinde yer verilecek mekansal güvenlik ölçütleri ve uygulama yöntemlerinin etkisi ortaya konulmaktadır. Çalışmanın amacı, kentsel mekânlarda güvenliği olumlu etkileyecek ve suç korkusunu azaltacak mekansal ölçütlerin saptanması ve güvenlik konularının önemine dikkat çekerek bilinç uyandırmaktır. Söz konusu çalışma; güvenlik sorunlarının azaltılarak yaşam kalitesinin arttırılmasında kentsel tasarımın bir yöntem olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Çalışmada güvenlik konularının mekân ile ilişkisinin anlaşılması amacıyla Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramları incelenmiş ve her birinin mekân ile ilgili ortaya koyduğu ölçütler birbiri ile karşılaştırılmıştır.

Anahtar sözcükler: Güvenlik; kentsel tasarım rehberi; yaşam kalitesi.

ABSTRACT

Safety as a major component of providing the life quality, it is essential for community life to live at healthy and prosperity. The population growth which depending on the immigration in the urban area becomes a reason for individuals' alienation due to become a barrier to reduce creating the strong relationship and to decrease the controllability. Furthermore, the reasons such as the unemployment issue which it is a result of the immigration in the urban area, poverty, shelter issue, getting bigger the gap between social and economic groups to establish the ground to increase of crime and fear of crime. The subject of reducing the crime at urban area, due to correlating with psychology, sociology, criminology and economy fields and also mostly related to urban planning and urban design science's field. In this study, the necessity of safety for creating the quality livable area, the spatial safety measurements which it would be used at spatial design guide and the implementation techniques were mentioned. The goal of this study is creating awareness at the necessity of safety and at the developing the spatial measurements in order to improve safety and to decrease the fear of crime at urban area. In that study, the broken window theory, the defensible space theory, the rational choice theory, the routine activities theory, the crime pattern theory has been studied and each theory's spatial measurement has been compared with each other in order to understand the relation of space and safety.

Keywords: Safety; urban design guide; life quality.

*Bu bildiri Doç. Dr. Nilgün Çolpan Erkan'ın yürütücülüğünde, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Güvenliğin Sağlanmasında Kentsel Tasarım Ölçütlerinin Araştırılması" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul

Başvuru tarihi: 11 Temmuz 2018 - Kabul tarihi: 09 Kasım 2018

İletişim: Tuba KOCA. e-posta: tubakocaa@gmail.com

© 2019 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2019 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Güvenlik, kent yaşamının temel konularındandır. Bireyin güvenliğinin sağlanması, sağlıklı ve refah içinde yaşayan bir toplumun olmazsa olmazıdır. 20. yy. itibarıyla dünyanın küreselleşme sürecine girmesi ve bunun sonucunda kentlerde hızla artan nüfus, toplumsal bağların zayıflamasına ve denetlenebilirliğin azalmasına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra yığılan nüfusun neden olduğu işsizlik, yoksulluk, barınma sorunları ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki uçurumun derinleşmesi, kentsel mekânda suça zemin hazırlamaktadır. Kentlerde suçların yaygınlaşması da bireylerin yaşam kalitelerini düşürerek kentsel yaşama entegre olmalarına engel olmaktadır. Gelişen ve değişen dünyada suç oluşumuna fırsat veren sebepler çeşitlendiği gibi suç türleri de çeşitlenmektedir. Buna bağlı olarak suçluyu saptama, suçu önleme gibi konularda da ilerlemeler kaydedilmekle birlikte dünyada suçun önlenmesine yönelik mekânsal düzenlemelerin de geliştiği görülmektedir. Bu şekilde kentlerde güvenlik gereksiniminden yola çıkılarak çeşitli “kentsel güvenlik” yaklaşımları oluşturulmuştur.

Konut alanları, kişilerin mahrem alanları olan evlerinin bulunduğu ve oraya karşı aidiyet hissettikleri yerlerdir. Bu anlamda konut içerisinde ve çevresinde güvenli hissetmek önemlidir. İnsanlar evlerinden çıkıp çalışma, eğitim, dinlenme ve aktivite alanlarına giderken, evlerine dönerken, sokaklar ve diğer kamusal alanlardan geçerler. Buralardaki güvenlik algısı ne kadar fazla ise dış dünyaya açılmak da bireyler açısından o kadar kolay olmaktadır. Bu anlamda yaşam kalitesi bileşenlerinden biri olan güvenliğin konut alanlarında sağlanması da birincil derecede önem taşımaktadır.

Kent ve güvenlik konularında önemli olan, suçun işlendikten sonra cezalandırılmasından ziyade suçun işlenmesine fırsat yaratılmamasıdır. Güvensizlik hissi ve suç korkusunu kentsel mekânda azaltmanın ve yaşam kalitesini arttırmanın bir yolu da mekânsal düzenlemelerdir. Bu konuda yapılan çalışmalar kent mekânının düzenlenerek suç oranlarının düşürülebileceğini göstermektedir. Buradan yola çıkarak kentsel tasarım uygulamalarına yönelik rehberlerinin oluşturulmasının, yaşam kalitesini arttırdığı söylenebilmektedir. Dünyada özellikle Kanada ve Avustralya başta olmak üzere birçok ülkede güvenlik odaklı tasarım rehberleri bulunmaktadır. Türkiye’de ise bunun bir örneği henüz gerçekleştirilmemiştir. Ülkemizdeki güvenlik ihtiyacının son derece fazla olduğu göz önüne alındığında kentsel tasarım rehberlerinde güvenlik konusunun yer alması önem taşımaktadır. Örneğin İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerdeki bazı konut alanları çeşitli sosyal gruplar için ayrılmış olan bölgelerdir. Bir tarafta korunaklı olduğu için zenginler tarafından tercih edilen kapalı siteler, bir tarafta mahalle kültürünün yaşadığı bölgeler, diğer tarafta ise Tarlaşahı, Gazi Mahallesi, Çiçin gibi güvenlik sorunlarının en çok yaşandığı semtler farklı yaklaşımlarla ele alınmalı-

dır. Her bölgenin kendi özelinde ihtiyaç duyduğu güvenlik konuları saptanmalı ve bu doğrultuda önlemler alınmalıdır.

Amaç

Yaşam kalitesi koşullarından biri olan güvenlik konusunu ele alan bu çalışmanın amacı; kentsel mekânlarda suçları ve suç korkusunu azaltabilmek amacıyla gerçekleştirilecek tasarım önlemlerini saptamak, kentsel tasarım rehberlerinde “güvenlik” başlığı oluşturulup bu ilkelerin uygulanabilirliğini yeniden ele almak olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda kentin mekânsal düzenlemesinde kullanılacak güvenlik kuramlarını incelenmiş, sonrasında ise güvenli kentsel tasarım rehberi için ölçütler oluşturulmuştur. Bir diğer amaç da konut alanlarında kentsel yaşam kalitesinin arttırılması için güvenlik konularının önemine dikkat çekmek ve bilinç uyandırmaktır.

Kapsam

Çalışma kapsamında, kentsel yaşam kalitesi, güvenlik ve kentsel güvenlik konuları ile kentsel güvenliğin sağlanmasındaki mekânsal ölçütleri içeren kuramlar yer almaktadır. Ancak çalışmanın amacı gereği suç ve güvenlik konularındaki sosyo-ekonomik yaklaşımlar kapsam dışında bırakılmıştır.

Yöntem

Söz konusu çalışma; güvenlik sorunlarının azaltılmasında kentsel tasarımın bir yöntem olarak kullanılabilirliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda güvenlik konularına dikkat çekmek ve konuyu tasarım rehberlerinde ele alınabilecek kapsamda düzenlemek amaçlanmaktadır. Çalışma bu yönleriyle özgün bir bakış açısı sunmaktadır.

Çalışmada güvenlik konularının mekân ile ilişkisinin anlaşılması amacıyla Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramları incelenmiş, her birinin mekân ile ilgili ortaya koyduğu çözüm önerileri birbiri ile karşılaştırılmıştır. Bu süreçten sağlanan veriler ışığında, kentsel tasarım rehberlerine eklenebilecek temel güvenlik ölçütleri ortaya konulmuştur.

Yaşam Kalitesi ve Kentsel Yaşam Kalitesi

Yaşam kalitesinin kavramının kökeni, 1960’lı yıllara dayanmaktadır. İlk olarak Amerika’da ismi anılmıştır. Yaşam kalitesi kavramı olarak bu yıllara dayansa da Plato ve Aristo zamanlarında da tartışılmıştır.

En temel anlamıyla; esenlik, yaşam memnuniyeti, mutluluk, sosyal refah, insani gelişmişlik, yaşam düzeyi, yaşam şekli, moral ve yaşanılabilirlik gibi kavramlar, yaşam kalitesini tanımlamaktadır.

1974 yılında “Social Indicators Research” isimli akademik derginin yayın hayatına geçmesiyle yaşam kalitesinin bilimsel anlamdaki önemi de artmıştır. Konut, çevre ve kamu güvenliği gibi kentsel yaşam kalitesine etki eden konular da bu yıllarda Amerika ve İngiltere’deki raporlarda yer almıştır.

Tablo 1. Yaşam kalitesi bileşenleri³

	Güvenlik	Sağlık	Fiziksel çevre	Doğal kaynaklar, fayda ve hizmetler	Toplumsal gelişim	Kişisel gelişim
Yaşam kalitesi bileşenleri	- Konut alanı - Kişisel ekonomik güvenlik ve yaşam standardı - Yargı yönetimi suç ve güven	- Akıl sağlığı - Fiziksel sağlık	- Görsel algı ve manzara kalitesi - İklim - Kirlilik	- Doğal kaynaklar - Sosyal altyapı ve hizmetler	- Sosyal bağlantılar ve ilişkiler - Toplumsal yapı	- Rekreasyon ve boş zamanda kişisel gelişim - Eğitim yoluyla kişisel gelişim

1960'lı ve 1970'li yıllardan beri gelişimi devam eden kentsel yaşam kalitesi; yerel yönetimler, plancılar, mimarlar, ekonomistler, sosyologlar, psikologlar ve sağlık bilimlari gibi birden fazla disiplinin ilgi alanında yer almıştır. Plancılar ve psikologlar yaşam kalitesine yaşanılabilirlik, çevre kalitesi, kullanıcı karakteristikleri, kentsel hizmetlere yakınlık ve güvenlik konularıyla ilişkili olarak yaklaşırken, yerel yönetimler halkın konut gereksinimlerini üst düzeyde tutan bir yaklaşıma sahiptirler.¹

Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde, yaşayanların göç hareketliği yüksektir. Göçlerle birlikte bölgeler arası dengesizlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Kalabalıklaşan kentlerin çeşitli hizmetler noktasında yaşayanlara yetememesi yaşam kalitesini düşürmektedir. Bu hizmetlerden biri olan güvenlik de hızla artan kent nüfusunun ortaya çıkardığı olumsuzluklardan etkilenmektedir. Ülkemizde de özellikle 1950-1960'lı yıllardan itibaren büyük şehirlere yığılan nüfus, son yıllarda da Suriye'den gelen göçmenler ile bu sorunlar daha hissedilir olmuştur. Bu durumun çözülmesi adına güvenlik konusunun, kentsel tasarım rehberlerine girdi vermesi ve yaşam kalitesine olumlu etki etmesi beklenmektedir.

Genel anlamıyla kentsel yaşam kalitesi, kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan; örgütler, katmanlar içinde yaşayan bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, siyasal etkinliklere, süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi söz konusudur.²

Yaşam kalitesi kavramı, bireysel refah araştırmaları, sağlıkla ilgili yaşam kalitesi çalışmaları ve kentsel yaşam kalitesi çalışmaları olarak genel anlamda üç kategoriye ayrılmaktadır. Bu çalışmalardan ilk ikisi bireysel özellikler ve ihtiyaçlar ile ilgiliyken, kentsel yaşam kalitesi çalışmaları bireyin içinde yaşadığı mekân ve çevre koşulları ile ilgilidir. Bu çalışmanın ilgilendiği yaşam kalitesi yaklaşımı ise bireylerin mekânlarla ilişki kurdukları kentsel yaşam kalitesidir. Güvenlik konusu ise hem mekânla hem de kişisel durumla ilişkili olduğundan, bireysel refah ve kentsel yaşam kalitesi konuları kapsamına girmektedir.

Yaşam kalitesi ölçütlerinde nesnel ve öznel göstergeler yer almaktadır. Nesnel göstergeler, kişisel algı ve değerlendirmelerden farklı olarak, sayısal veriler yoluyla elde edilen barınma, eğitim, rekreasyon, çalışma yaşamı ve sağlık gibi konulardaki istatistiksel ölçütlerdir. Öznel göstergeler ise; sosyal koşulların farklı yaşam deneyimlerine sahip kişiler açısından algılanışını değerlendirmeyi amaçlar. Örneğin, güvenlik duygusu öznel bir yaşam kalitesi göstergesi iken, kamu güvenliği, kentteki suç işleme oranlarına yönelik istatistiksel veriler nesnel göstergelerdir.¹

"Kocaeli Kenti Yaşam Kalitesi Değerlendirilmesinde Öznel Algıların Belirlenmesi" isimli çalışmada, en çok öne çıkan memnuniyet kriterleri; eğitim olanakları, güvenlik, ulaşım altyapısı, çevresel kalite, estetik ve komşuluk ilişkileri olarak belirlenmiştir.³

Tablo 1'de yaşam kalitesi bileşenleri verilmiştir. Güvenlik konusundan, kişisel, ekonomik, konut ve suç güvenliği noktalarında yaşam kalitesinin sağlanmasına etki eden maddeler olarak bahsedilmiştir.

1992'deki Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, kentsel yaşam kalitesini tanımlamak ve ideal seviyeye taşımak amacıyla politikalar geliştirmek üzerine şekillenmiştir. Bu şartın içerisinde geçen temel kentli hakları arasında güvenlik de yer almaktadır.³

Çalışma, yaşam kalitesini güvenlik bağlamında ele almaktadır. Harika Kabadayı'nın³ çalışmasında yaşam kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin ölçümüne yönelik değerlendirmede güvenlik ile ilgili maddeler şu şekilde belirtilmiştir:

- Konutunda güvenli hissedilenlerin oranı
- Geceleri sokakların güvenli olduğunu düşünenlerin oranı
- Yeni yerleşme alanı arayışında olanların oranı

Bu maddelerden yola çıkılarak yaşayanların konutlarındaki memnuniyet durumları ile ilgili güvenlik algısını ölçen çıkarımlar yapılabilmektedir. Buradaki oranlar, kişilerin yaşadıkları konut alanlarındaki memnuniyet ve yaşam kalitesini doğrudan etkileyen güvenlik konularıdır.

¹ Salihoğlu, 2016. ² Öztürk, 2013.

³ Kabadayı, 2006.

Yaşam kalitesi hem bireysel hem de kentsel yaşam içerisinde önemli bir konudur. Güvenlik, bu çalışmada yaşam kalitesi konusunun ele alınış sebebidir. Bu sebeple bireysel ve kentsel refahın ideal seviyede tutulmasında yaşam kalitesi bileşenlerinden biri olan güvenlik, öncelikli sağlanması gereken bir kriterdir.

Güvenlik

Bireylerin yaşam alanları ne kadar güvenliyse, refah düzeyleri ve yaşadıkları çevreye aidiyetleri o oranda fazla olur. Aidiyetin ve bağlı olarak sorumluluğun yüksek olduğu bir konut alanında yabancılar ayırt edilir ve davranışları yaşayanlar tarafından dikkatle gözetlenir. Bu da o çevrede suç işleme konusunda cesaret kırıcı önlemlerden biridir.

Çalışmanın temel kavramlarından olan güvenliğin tanımlanmasında, TDK' da;⁴ "Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet." şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. Yine bir diğer tanımda, bedene zarar verebilecek tehlikeli durumları asgariye indirmeye ya da ortadan kaldırmaya yönelik etkinliklerdir denilmektedir. Güvenlik, kişilerin ve toplumun zarar verici dış etkenlerden korunaklı bir şekilde huzur içinde yaşamasıdır ve tehlikede bulunmama, emniyet hali anlamlarına gelmektedir.⁵

Güvenlik kelimesi kendisinin zıt kavramı olan tehdit ile var olagelmıştır. Bir yerde öncelikle tehdit bulunmalıdır ki onu tersine çevirebilecek bir güvenlik unsuru bulunabilsin. Kişi kendini tehdit altında hissetmeden güvenliğe ihtiyaç duymaz. Güvenlik ve tehdit birbirleriyle tez – antitez ilişkisine sahiptir.⁶

Yaşanılan çevre bağlamında güvenlik kavramına bakıldığında, bir topluluğun uygarlık sembollerinden birinin de insanların yaşadıkları çevrenin fiziksel özellikleri olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yaşanılan çevrede sağlıklı bir toplum kurulmasının, insanların aidiyet duydukları bir çevre oluşturulmasının ve bu çevrede güvenliğin bir ihtiyaç olarak düşünülmesinin, medeni bir yaşamın göstergeleri arasında olduğu belirtilmektedir.⁷

Kentsel Güvenlik

Güvenlik konusuna kentsel boyutta bakıldığında, kentte yaşayan kişilerin, kentsel yaşamda oluşan gereksinimlerinin karşılanmasında ve karşılıklı ilişkilerin gerçekleşmesinde kendilerini güven içinde hissetmelerinin sağlanmasına kentsel güvenlik denilmektedir.⁸ Ayrıca kentte yaşayanların yerine getirilmesini bekledikleri güvenlik ortamıdır.⁹

Kentlerdeki yoğun nüfus, denetimin azalmasına ve suçların çeşitlenmesine olanak tanımaktadır. Bunun yanı sıra özellikle hızlı, plansız, yasadışı ve çarpık kentleşmenin ge-

tirdiği nüfus artışı bireylerin birbirleriyle sıkı bağlar kurmasının önüne geçmektedir ve güvensiz bir kentsel yaşam alanı sunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da bireylerde suç korkusu gelişmektedir.

Güvenli bir kentte yaşamak, her bireyin temel haklarındandır. Son yüzyılda artan kentleşme hareketlerinin altında ekonomik sebeplerin yatmakta olduğu gibi aynı zamanda güvenlik ihtiyacı da bulunmaktadır. Özellikle ülkemizde doğu illerinden batıya olan göçlerde terör sorunu nedeniyle baş gösteren bir güvensizlik durumu öne çıkmaktadır. Bu durum kişileri yaşadıkları topraklardan koparmakta ve göç etmeye itmektedir.

Kent güvenliği kavramının bir tarafında suçun önüne geçmek için önlemler bulunmaktayken diğer tarafında bireysel ve kentsel özgürlükler yer almaktadır. Güvenlik önlemleri alınırken kişilerin özgürlüklerini ve hareket alanlarını kısıtlayan uygulamalar, güvenli kent ortamı oluşturmanın önüne geçmektedir. Bireylerin özgürlüğü ve kentsel güvenlik, birbirlerinin sınırlarını ihlal etmeden sağlanmalıdır.¹⁰

Kentsel çevrelerde güvenliğin sağlanması amacıyla alınan önlemlerden biri olan suç önleme konusu; psikoloji, sosyoloji, kriminoloji ve ekonomi disiplinlerinin yanı sıra mekânla birebir ilişkili olduğundan aynı zamanda planlama ve kentsel tasarım bilimi alanlarını da ilgilendirmektedir. Özellikle yurtdışında güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberleri ve uygulamaları ile kentsel mekânda güvenliğin sağlanmasında başarılar elde edildiği bilinmektedir.

Kent güvenliği ile ilgili sorunların en çok yaşandığı yerlerden biri olan İstanbul'da da çeşitli semtler güvenlik düzeyi düşük alanlar olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebepleri arasında binaların ve kamusal alanların etkin şekilde tasarlanıp kullanılmaması, gece nüfusu olmayan, saf ticaret alanların varlığı, toplumsal ilişkilerin zayıflaması, yoğun nüfuslu konut bloklarının denetimsizliği vb. yer almaktadır. Bu gibi gerekçeler güvenlik odaklı kentsel tasarım uygulamalarına ülkemizde ihtiyaç duyulduğunu göstermekte ve bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını göz önünde bulundurarak yere özgü nitelikte güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinin oluşturulması konusunda fikir vermektedir.

Ülkemizde güvenlik önlemi olarak daha çok özel güvenlik imkanlarından yararlanılmaktadır. Bu da hem maliyetli olmakta hem de denetlenmesi zor bir sistem ortaya koymaktadır. Oysaki komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal dayanışmanın yüksek olduğu semtlerde güvenlik kendiliğinden sağlanmaktadır. Türk toplumu gibi henüz tümüyle bireyselleşmemiş, sosyal ilişkileri tam anlamıyla kopmamış ve hatta kimi yerlerde dayanışmanın hala çok güçlü olduğu toplumlarda güvenlik odaklı kentsel tasarım rehberlerinin başarılı sonuçlar vereceği öngörülebilir.

⁴ TDK, 2017.

⁵ Kaypak, 2012.

⁶ Emeklier, 2015.

⁷ Candaş, 2007.

⁸ Kaya, 2008.

⁹ Kaypak, 2011.

¹⁰ Gökulu, 2010.

Kentsel Güvenlik Kuramları

Kriminoloji biliminin teorik alt başlıklarında Klasik Okul, Biyolojik Kuramlar, Sosyolojik Kuramlar ve Marksist Kuramlar yer almaktadır. Bu çalışmada ele alınan kuramlar Klasik Okul başlığı içinde yer almaktadır. Bunun sebebi Klasik Okul düşüncesinden türeyen caydırıcı amaçlı kuramların, güvenliğin mekânsal anlamda ele alınmasıyla örtüşen bir yapıda olmasındandır. Bunlar; Kırık Camlar, Savunulabilir Mekân, Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarıdır.

Kırık Camlar Kuramı

Kırık Camlar Kuramı, ABD’li suç psikoloğu Philip Zimbardo’nun 1969’da yaptığı bir çalışmadan yola çıkılarak geliştirilmiştir. Kurama göre, suçun oluşumunda mekândaki fiziksel düzensizliğin oynadığı rol başta gelmektedir. Bu kuram bağlamında, eğer bir bölgede camları kırık ya da hasarlı görünen bir bina varsa ve bunlar onarılmazsa, potansiyel suçlular tarafından binadaki diğer camların da kırılması ve zarar görmesi de kaçınılmazdır. Bu kırık camlar kişiler üzerinde orayla ilgili sahipsizlik ve kontrolsüzlük duygusu oluşturur, sonrasında da suça teşvik eder. Bu kuram, başlangıçta küçük olan bu suçların daha sonra işlenecek büyük suçlara öncül olduğu varsayımına dayanır.¹¹

Kırık Camlar Kuramı bağlamında ele alınan güvenlik tedbirleri, yaşanan çevredeki araçlar, binalar, donatı elemanları vb. sağlamlığı ve bakımlılığı anlayışı üzerine şekillenmiştir. Bir yaşam alanı içerisinde her şey ne kadar düzenli, bakımlı ve sağlam olursa, potansiyel suçlular açısından; bu mal üzerinde bir gözlem, bakım ve kontrolün var olduğunu, buna karşı suç işlediği takdirde yakalanabilme ihtimalinin varlığını göz önünde bulundurması gerekliliği oluşur. Bu da kişinin suç işlemeyi göze alamamasına neden olur. Ayrıca metruk, bakımsız ve kullanılmayan bir bina, bir otomobil sokakta yaşayanların ve suçluların yaşam alanları ve toplanma mekânları haline geldiğinden de o bölgede suç vardır, yaklaşılması gerekir algısı oluşturarak kent sakinlerini o bölgeyi kullanmaktan, hatta oradan geçmekten alıkoyarak kısıtlar.

Yerel yönetimlerin güvenliği sağlamak konusunda Kırık Camlar Kuramı çerçevesinde hareket etmeleri gerekmektedir. Örneğin Galata’daki fotoğrafta (Şekil 1) görülen grafitili duvarlar ve Tarlabaşı’nda olduğu gibi işlevi aksamış, görünüşü bozuk, kırılmış, terk edilmiş hissi uyandıran yapı (Şekil 2) ve sokak elemanları güvensizlik duygusunu güçlendirmektedir. Bu sebeple yapıların onarımı, periyodik bakımları, eski binaların restore edilmesi vs. gibi tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Savunulabilir Mekân Kuramı

Oscar Newman’in¹² Savunulabilir Mekân Kuramı, bir çevrede ikamet eden bölge sakinlerinin o çevreyi koru-

Şekil 1. Grafitili Duvar. Galata (2018, T. Koca).

Şekil 2. Tahrip edilmiş ve suç alanı haline gelmiş binalar. Tarlabaşı (2018, <https://gis.ibb.gov.tr/>).

yup kollamasına dayanır. Bu kuram yönetim müdahalesi yerine kendi kendine yardım etme anlayışını taşır. Suçları azaltmak ve güvenliği sağlamak, bölge halkının aktif olarak katılımıyla sağlanmaktadır. Bu kuramın özünde “aidiyet” anlayışı bulunmaktadır. Kendini bir yere ait hissedilen insanlar, oraya göz kulak olma ve sahip çıkma gibi davranışlar geliştirmektedirler. Aile yaşamının ve komşuluk ilişkilerinin yoğun olduğu yerler, kalabalık ve birbirini

¹¹ Wilson & Kelling, 1982. ¹² Newman, 1996.

tanımayan kişilerin yoğun olduğu yerlere göre daha güvenlidir.

Savunulabilir Mekân Kuramı'nda iyi ışıklandırma, kuytu mekânların azaltılması, daha düşük katlı yapılaşmayla kamusal alanların görünebilirliğin artırılması, konut tiplerinin konut sakinlerinin sokak kontrolüne etkisi gibi fiziksel tasarım önlemlerinin alınmasının yanı sıra bölge sakinlerinin birbirileri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi, sosyal dayanışma içinde olmaları, mekanda aidiyet oluşturmaları, aktif olarak sokakları ve diğer kamusal alanları kullanmaları kuramın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır.¹²

Savunulabilir Mekân Kuramı'nda tasarımcının rolü, bir mekânda yaşayan kişilerin yaşadıkları mekândaki gözetimci olma etkisini güçlendirecek bir kentsel tasarım uygulamaktır. Savunulabilir Mekân, "Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (CPTED)" nin temelini oluşturan kuramdır.¹²

Çok katlı ve yoğun nüfuslu binalarda gözetim ve kontrol zorlaşmakta, bunun yanı sıra boş kalan kuytu mekânlar da suçlulara saklanma olanağı verdiği vermektedir. Bahçelievler Basinsitesi'nde yer alan tek blok halindeki yüksek bina, tek bir girişe sahip ve çok dairesel bir yapıdadır. Bu tür yapılarda yüksek kullanıcı nüfusu nedeniyle insanlar komşularını tanıyamamakta ve yabancıları ayırt edememektedir. Bu da anonim kullanıcılar nedeniyle çeşitli güvenlik sorunlarını doğurmaktadır (Şekil 3). Yine Bahçelievler'de yer alan müstakil konutlarda ise az katlı ve insan ölçeğinde olan, her bir konutun kendi girişinin olduğu, sokaklarda gözetimin, sahiplenmenin ve müdahalenin elverişli olduğu yapılarda daha savunulabilir mekânlar oluşturulmaktadır (Şekil 4).

Rasyonel Tercih Kuramı

Rasyonel Tercih Kuramı, Ronald Clarke ve Derek Cornish'in¹⁴ yaklaşımından oluşturulmuş bir kuramdır. Suç işlemenin mantık ve akıl yürütme temelli olduğunu savunmaktadırlar. Suça suçlunun gözünden bakan, kişinin suç işleyeceği mekânı nasıl anlamlandığı ve onda ne gibi fırsatlar gördüğünü açıklayan bir kuramdır. Fayda hesaplama ya dayanır ve kişinin suç işleyip işlemeyeceği konusunda rasyonel bir tercih yapacağı önermektedir.

Kişi, suç işlediğinde bundan sağlayacağı potansiyel yarar ve uğrayacağı potansiyel maliyet, suç işleme seçimine etki etmektedir.¹⁵

(Potansiyel Yarar) – (Potansiyel Maliyet) = Seçim

Suç işleme kararı almada kişilerin ahlaki düzeyleri, suç dair geçmiş deneyimleri gibi durumlar etkilidir. Bunun kararını verdikten sonra suçlu, suçu işleyeceği uygun hedefe dair ipuçları toplamakla ilgilidir. Daha sonra bu riski almaya değip değmeyeceğinin hesabını yapar ve çevreden gözetlenip gözetlenmediğini, kolay kaçıp kaçamayacağını düşünür. Bunun devamında suçu nasıl işleyeceğini kendi

Şekil 3. Çok katlı, çok yoğun ve gözetimi zor binalar. Basinsitesi, Bahçelievler (2018, T. Koca).

Şekil 4. Daha az katlı, insan ölçeğinde ve doğal gözetime elverişli binalar. Bahçelievler (2018, T. Koca).

mantıksal çerçevesinde değerlendirir. Son olarak da suçlu, suçu işleme ya da suç davranışından üzerinde bir seçim yapar. Bu dört aşama tamamlandıktan sonra kişi suçu işler.¹⁶

Rasyonel Tercih Kuramı'nda suçların önlenmesi için gerekli çözüm önerileri üç başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; suçlunun alacağı riski arttırmak, suçlunun alacağı ödülleri azaltmak ve suçlunun hedefe yönelik çabasını arttırıp suçu zorlaştırmaktır.¹⁷

Rutin Aktiviteler Kuramı

Lawrence Cohen ve Marcus Felson'ın¹⁸ ortaya attıkları Rutin Aktiviteler Kuramı, suçun meydana geldiği mekân ve zamanla ilgilidir. Suçun oluşma nedenini insanların evlerinin dışındaki günlük aktivitelerinden kaynaklandığını öne sürer. Bu kuram kapsamında suçu oluşturan üç faktör bulunmaktadır. Bunlar, motive olmuş suçlu, suç işlenecek

¹² Newman, 1996.

¹⁴ Clarke & Cornish, 1985.

¹³ Cicereli, 2016.

¹⁵ Wilson A., 2017.

¹⁶ Clarke, 1997.

¹⁷ Cornish & Clarke, 2003.

¹⁸ Cohen & Felson, 1979.

uygun bir hedefin varlığı ve hedefi suçtan koruyucuların eksikliğidir. Bu üç faktörün bir araya gelmesi suç oluşumuna neden olur. Bunlardan birinin bile olmaması halinde suç engellenmiş olur.

Kuram, toplumdaki birçok insanın karşısına uygun fırsatlar çıktığında suç işleyebileceği yorumunu yapmaktadır. Rasyonel Tercih Kuramı'ndan farklı olarak Rutin Aktiviteler Kuramı, kişinin karşısına çıkabilecek suç seçenekleri arasında bir kar-zarar hesaplaması yapma imkânının olmadan suç fırsatının günlük yaşam içerisinde ortaya çıktığını savunmaktadır. Bundan dolayı suçları azaltmak amacıyla insanların günlük aktivitelerindeki davranış ve mekânı kullanım şekillerine yönelik tedbirlerin alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Kısaca herkes fırsatını bulduğunda suç işleyebilecek potansiyel suçludur. Hedef olarak kişi veya herhangi bir mal seçilebilir. Koruyuculardan kasıt ise güvenlik görevlileri, aile, teknik donanımlar ve mekânın tasarımıdır.¹⁷

Rutin Aktiviteler Kuramı için suçlu- koruyucu eksikliği-hedef üçgeninin yanı sıra bir de zaman ve mekân bağlamı yer almaktadır. Sıcak noktalar, kentin özellikle belirli bir bölgesinde yoğunlaşan suçlara ve oranlarına bakmaktadır. Zaman- suç bağlamında ise suçların daha çok hangilerde yoğunlaştığına bakmaktadır.

Rutin Aktiviteler Kuramı'nda "sıcak noktalar" denilen suçun yoğunlaştığı bölgeler bulunmaktadır. Suçun yayılmış olarak belli yerlerde toplanmış olması onun tespitini ve müdahaleyi kolaylaştırmaktadır. Yer ve suçun türünün tespiti yapıp, emniyet birimlerinin ve mekânsal güvenlik önlemlerinin arttırılması sıcak noktalar üzerindeki suç eğilimini azaltacaktır.¹⁹

Rutin Aktiviteler Kuramı'na göre, kişi veya malların bazı özellikleri taşımaları, onları suçlar için hedef olmaya iten sebeplerdendir. Bunların, çalışmanın kapsamına yönelik olarak kentsel mekânlarda oluşturulacak çözüm önerileriyle hedef olmaktan çıkarılması sağlanmalıdır. Bu özellikler; hedefin görünür olması, değerli ve arzu edilebilir olması, suça karşı korunmasız olması, hareket kabiliyetine sahip olması, müsait ve erişilebilir olmasıdır. Bu özellikleri ortadan kaldıracak önlemler, kentsel mekânların da güvenliğini sağlamada etkili olmaktadır.¹⁸

Suç Deseni Kuramı

Suç Deseni Kuramı, mekânda ve zamanda hareket halindeki insanların ve eşyaların suça nasıl dahil olduklarını incelemektedir. Suç, genellikle suçluların ve hedefin aktif oldukları mekanların kesişim noktalarında meydana gelmektedir.²⁰ Suçlular, daha çok bildikleri yerlerde suç işlemeyi yeğlerler. Örnek olarak, suçlular için alışveriş merkezleri, ticari caddeler, pazarlar vs. gibi kalabalık mekânlar çekicidir.²¹

Suç Deseni Kuramı, suçun açıklanmasında Rasyonel Tercih Kuramı, Rutin Aktiviteler Kuramı ve çevresel faktörlerin kesişimini ele almaktadır. Bireylerin hem etkinlik alanlarına hem de farkındalık alanlarına sahip olduklarını öne sürmektedir. Bireylerin farkındalık alanları, yaşadıkları, bildikleri yani etkinlik içinde oldukları alanlardır.²² İnsanlar evleri, iş yerleri ve eğlence alanları arasında bir dolaşım içerisinde dirler. Bu dolaşımı takip eden potansiyel suçlu, suçu en uygun nerede işleyebileceğine karar verir. Bu mekânlar arası güzergâhlar suçlunun farkındalık alanlarını oluşturmaktadır ve suçlunun suça nasıl karıştığına dair ipuçları vermektedir.

Güvenliğin sağlanması adına tespitlerde bulunarak mekânsal çözümler üreten bu kuramlar, konut alanlarının tasarım yoluyla emniyetini ve yaşanılabilirliğini arttırmayı hedeflemektedir. Bu çalışmada bahsi geçen beş kuram, kentsel tasarım rehberlerinde yer alacak güvenlik başlığı içerisindeki güvenlik ölçütlerinin belirlenmesinde kaynak olarak kabul edilmiştir. Bu ölçütler yoluyla suç ve suç korkusunu azaltmak, güvenlik algısını arttırarak yaşam kalitesini yükseltmek mümkün olabilmektedir.

Kentsel Güvenlik Ölçütleri

Güvenlik ile ilgili kuramlara bakıldığında seçilen bu beş kuramın kentsel mekânlarda güvenlik ihtiyacını karşılamaya yönelik getirdiği çözümlere bakılmıştır. Bu çözümler, potansiyel suçlunun suç işleme motivasyonunu azaltmaya ya da ortadan kaldırmaya yöneliktir. Böylece cezai bir tedbire gerek kalmadan suç henüz oluşmadan engellenecektir. Söz konusu kuramlardan temel olarak geliştirilen Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme (CPTED) ve Durumsal Suç Önleme stratejileri birçok ülkede uyarlanarak kullanılmış ve olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada da ele alınan beş kuramda, kuramların üzerinde durdukları güvenlik sorunları, kuramların kapsamı, güvensiz olarak algılanan mekânların özellikleri ve çözüm önerilerinden bahsedilmiştir. Çözüm önerileri sonucunda ortaya çıkan stratejiler yoluyla kentsel tasarım rehberlerinde güvenlik ölçütleri oluşturulmaktadır. Tablo 2'de ele alınan kuramların isimleri, yer ve zamanları, kapsamı, hangi sorun üzerinde durdukları, mekânsal özellikler ve çözüm önerileri yer almaktadır.

Tablo 2'de yer alan kuramların ele aldığı sorunlara yönelik çözüm önerileri, kentsel tasarım rehberlerinde güvenlik ölçütleri olarak yer almalıdır. Güvenlik sorunu yaşayan bir konut alanında bu ölçütlerin kentsel tasarım uygulamalarında kullanılması, daha güvenli mekânların oluşmasına yardımcı olacaktır.

Çalışmada ele alınan güvenlik kuramlarının seçilme nedeni, kentsel mekânda suçun oluşmasına yönelik birçok perspektifin yer aldığı kuramlar arasından özellikle kentsel mekânsal düzenleme bağlamında ele almaya çalışan kuramlar olmalarındandır.

¹⁷ Cornish & Clarke, 2003.

¹⁸ Cohen & Felson, 1979.

¹⁹ Dolu, 2009

²⁰ Felson & Clarke, 1998.

²¹ Düzgün, 2007.

²² Environmental Criminology, 2008.

Tablo 2. Kentsel güvenlik kuramları

Kuram	Kapsam	Sorun	Mekânsal özellik	Çözüm önerileri
Kırık camlar	Bakım	<ul style="list-style-type: none"> - Bakımsız, onarılmamış eşyaların sahihsizlik hissi uyandırması. - Küçük bir bozukluğun daha büyük tahribata yol açması 	<ul style="list-style-type: none"> - Bakımsız metruk bina - Bozuk, işlevini yitirmiş, kent mobilyası ve aydınlatma elemanları - Toplanmamış çöpler, camı kırık bina, billboard 	<ul style="list-style-type: none"> - Binaların ve boş alanların yeniden işlevlendirilmesi - Kent mobilyalarının tamir ve periyodik bakımları - Sağlam malzemeden yapılan kent mobilyaları
Savunulabilir Mekân	Aidiyet	<ul style="list-style-type: none"> - Yaşayanların aidiyet hissetmeyip çevrelerine sahip çıkmaması - Sosyal etkileşimin zayıflığı - Güvensiz hissedilen mekânı kullanmaktan kaçınmanın orayı daha güvensiz hale getirmesi 	<ul style="list-style-type: none"> - Kamusal/yarı kamusal/yarı özel/ özel alan ayırımının bulunmadığı mekânlar - Yüksek katlı, kalabalık nüfuslu konut blokları - Atıl kalmış zemin katlar - Binaların yanlış planlama ve konumlandırma ile oluşmuş kör ve kuytu mekânlar - Zemin kat gözetim yoksunluğu 	<ul style="list-style-type: none"> - Doğal gözetime yardımcı tasarımlar - Kamusal alanda görme ve görülmeyi arttırmak - Aktif zemin kat kullanımı - Karma kullanımı desteklemek - Daha az katlı yapılar - Binalarda birden fazla giriş konularak denetimi arttırmak - Kamusal/özel mekân kademelenmesini hissettiren tasarımlar - Yönetim/polis/halk işbirliği - Yerel halkın sosyal örgütlenmesi yoluyla sorumluluk ve aidiyet hissini arttırmak - Aktif sokak kullanımı ile تنها alanları azaltmak - Farklı sosyal grupların bir arada yaşamalarının teşvik etmek - Alternatifli kaçış rotalarının oluşturulması
Rasyonel Tercih	Suç fırsatında kar-zarar analizi	<ul style="list-style-type: none"> - Motive olmuş bir suçlu/ uygun hedef/ koruyucunun eksikliği - Suçlunun suç işlerken elde edeceği kazancın, kayıptan yüksek olması düşüncesi 	<ul style="list-style-type: none"> - Kent merkezleri, ticari caddeler gibi suçlunun anonim olmasına imkan verecek şekilde hatalı düzenlenmiş her türlü kamusal alan - Kilitli kapı, kırık camlar, sokak ortasında park edilmiş otomobil - Sahipsiz, terk edilmiş ve çetelerin ele geçirdiği alanlar - Yetersiz aydınlatılmış, ıssızlık hissi veren sokak ve meydanlar - Genellikle suçluların ve hedefin aktif oldukları mekânların kesişim noktaları 	<ul style="list-style-type: none"> - Kırık camlar ve savunulabilir mekân kuramlarındaki çözüm önerilerinin yanı sıra; - Suçlunun hedefe yönelik çabasını arttırıp suçu zorlaştırmak - Suçlunun alacağı ödülleri azaltmak - Suçlunun alacağı riski arttırmak konularında mekansal düzenlemeler yapmak
Rutin aktiviteler	Günlük aktiviteler içerisinde suç fırsatında anlık karar sıcak noktalar	<ul style="list-style-type: none"> - Günlük aktiviteler içerisinde karşısına fırsat çıkmasıyla motive olmuş suçluya karşı uygun, koruyucusuz bir hedefin varlığı - Suçluya fırsat verecek mekânlar ve durumların olması 	<ul style="list-style-type: none"> - Rasyonel tercih kuramındaki mekânsal özellikler - Suç ihbarlarının en sık geldiği sıcak noktalar 	<ul style="list-style-type: none"> Hedefin; - görünür olması - suça karşı korunmasız olması - değerli ve arzu edilebilir olması - hareket kabiliyetine sahip olması gibi özellikleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak kırık camlar ve savunulabilir mekân kuramlarındaki çözüm önerilerinin kullanılması - Sıcak noktaların tespitiyle Rasyonel Tercih Kuramı'ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması
Suç deseni	suç fırsatında, mekânsal gözlem, farkındalık alanı ve bilişsel harita oluşması sıcak noktalar	<ul style="list-style-type: none"> - Kendisine suç işleyebileceği fırsatları çıkaran bir suçlunun ve savunmasız bir hedefin varlığı - Suçluların suç işleyebilecekleri farkındalık alanlarının belirlenmesi ve bu doğrultuda bilişsel haritaların oluşması 	<ul style="list-style-type: none"> - Rasyonel tercih kuramındaki mekânsal özellikler - Suç ihbarlarının en sık geldiği sıcak noktalar 	<ul style="list-style-type: none"> - Kırık camlar ve savunulabilir mekân kuramlarındaki çözüm önerilerinin yanı sıra; - Sıcak noktaların tespitiyle Rasyonel Tercih Kuramı'ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması - Suçluların farkındalık alanlarının belirlenmesi

(Bu tablo YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanan "Güvenliğin Sağlanmasında Kentsel Tasarım Ölçütlerinin Araştırılması" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir, 2018).

Sonuç

Toplumsal yaşamın olduğu kentlerde yaşam kalitesinden bahsedilebilmesi için gerekli tüm koşullar sağlanmalıdır. Yaşam kalitesinin sağlanması; temiz, sağlıklı, güvenli, refah ve memnuniyet duyulan çevrelerde mümkün olmaktadır. Güvenlik, en insani ihtiyaçlardan biridir. Günlük hayatın gerekliliklerinin yerine getirilmesi ve diğer insanlarla etkileşimin aktif olması, güvenli yaşam alanları ile sağlanmaktadır.

Bu çalışmada konut alanlarında güvenliği arttırmaya yönelik incelenen kuramlar, mekânsal güvenlik ölçütlerini oluşturmaya yardımcı olmuştur. Mekansal güvenlik ölçütleri, suçların henüz işlenmeden ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Bu önlemler, cezai işlemlerle yapılacak caydırıcılıktan daha etkili olmaktadır.

Kuramların ele aldığı sorunlara yönelik çözüm önerilerine bakıldığında; Kırık Camlar kuramında, kentte terk edilmiş hissi uyandıran alanların yeniden işlevlendirilmesi örneği; çok eski bir binanın restore edilerek yeniden kullanımı, bozulmuş aydınlatma elemanlarının ve kent mobilyalarının tamirleri ve periyodik bakımlarının yapılması gibi önlemlerdir. Kırık Camlar kuramının diğer kuramlardan ayrılan yönü mekânsal çevrede bakımın ve kontrolün olmasıdır.

Savunulabilir Mekân Kuramı'nda, mekândaki kullanıcıları doğal gözetleyici haline getiren, kör nokta ve kuytu mekân oluşturmamayan tasarımlar, zemin katların sağır cep helerden oluşmaması, boş olmaması, sokak boyunca zemin katlarda ticaret ve konut işlevlerinin bir arada yer alması, yönetim/polis/halk örgütlenmesi ve farklı sosyal grupların bir arada yaşamalarının teşvik edilmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra yapıların daha az katlı tasarlanması, yoğun nüfusa sahip binalarda denetimi arttırmak adına birden fazla bina girişi verilmesi, "boşluklar, sınırlar ve eşiklerin" net olarak belirlendiği yapı adalarının bulunması, kamusal – özel alan kademelenmesinin olduğu mekânların oluşturulması ve alternatifli kaçış rotalarının oluşturulması da konut alanlarındaki güvenlik önerilerinin başında gelmektedir. Savunulabilir Mekân Kuramı, kişilerin çevrelerini kolay gözlemleyebildikleri durumda yabancıların kolayca ayırt edebildiğini ve müdahale edebildiğini kabul etmektedir. Buna bağlı olarak bu kuramı diğer kuramlardan ayıran ise mekân aidiyeti oluşturacak tasarımlar sayesinde kullanıcıda mekânı kontrol etme güdüsünü arttırmasıdır. Buna örnek olarak binaları kamusal yoldan ayıran ve herkesin mülkiyet sınırlarını belli eden sembolik çalılıkların dizilmesi, aidiyet ve sahipliliği arttıran tasarım çözümlerindedir.

Rasyonel Tercih, Rutin Aktiviteler ve Suç Deseni kuramlarının ortak noktası fayda teorileri olmalarıdır. Rasyonel Tercih kuramındaki çözüm önerileri, suçlunun alacağı riski arttırmak ve ödülü azaltmak, suçlunun hedefe yönelik çabasını arttırıp suç işlemeyi zorlaştırmak olarak belirlenmiştir. Rasyonel Tercih'in diğer kuramlardan ayrılan tarafı suç-

lunun mantıksal olarak suçu işlemenin kendisine zarardan daha fazla faydasının olacağını öngörmesidir. Bu kuramda alınacak önlemler arasında; hedefi zorlaştırmaya yönelik sınırlayıcılar (çit, kapı, kilit, parmaklık, kamera ve alarm yöntemlerinin kullanılması), suçlunun kaçmasını önleyecek fiziksel engeller konulması, binalara giriş ve çıkışlarının kontrolü, özel alan – kamusal alan ayrımının net olarak tanımlanması, grafitilerin temizlenmesi, kırılmaz camlar kullanılması, eşyaların göz önünden çekilmesi, para yerine kart ile çalışan makinelerin kullanılması, sahiplilik hissini arttıran uygulamalar (çöp konteynırı ve otobüs duraklarında belediye isminin yazmak) yer almaktadır.

Rutin Aktiviteler Kuramı'nda, suça maruz kalan hedefin; görünür olması, değerli ve arzu edilebilir olması, suça karşı korunmasız, erişilebilir ve taşınabilir olması gibi özelliklerini ortadan kaldırmaya yönelik mekânsal çözümler uygulanması durumunda bir kişi veya malın suçlu için hedef olmaktan çıkarılması anlayışına dayanmaktadır. Buradaki ayırıcı nokta, suçluların mekânın günlük aktiviteler içerisinde anlık olarak karşısına çıkan suç fırsatında suçu işlemeye o anda hızlıca karar verdiğinin kabulüdür. Çözüm önerisi getirme noktasında Rasyonel Tercih Kuramı ile aynı önerileri sunmaktadır. Rutin Aktiviteler'de önemli olan, günlük hayatta insanların karşısına suç işleme fırsatını çıkarmamaktır. Çünkü normalde suç işleme motivasyonu bulunmayan insanlar, bir fırsatla karşılaştıklarında bunu değerlendirmeyi düşünebilmektedirler.

Suç Deseni Kuramı'ndaki çözüm önerileri, suçlu tarafından kolay erişilebilen mekânların (aktivite alanları, yollar, düğümler, merkezler vs.) denetimlerinin arttırılması, sıcak noktaların ve suçun türünün tespit edilip, Rasyonel Tercih Kuramı'ndaki çözümlerin uygulanması ve suç ağının parçalanması olarak belirlenmiştir. Buradaki ayırıcı nokta sıcak nokta tanımıdır. Sıcak noktalar bir bölgedeki suçların en çok yoğunlaştığı alanlardır. Suç haberleri en çok bu yoğunlaşmış bölgelerden gelir ve mekânsal düzenlemeler ile bu belirli sıcak noktalardaki suç ağı parçalanabilmektedir. Burada suçu işlemeye elverişli olan mekânın özelliklerinin neler olduğu ve ne gibi önlemlerin alınabileceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Suçluların fırsat yakalayabileceği alanları, yani onların suç işlemek için oluşturdukları bilişsel haritaların tespit edilip, o alanlarda suçu zorlaştıracak tedbirlerin alınması bu kuramın özgün yönünü oluşturmaktadır.

Ele alınan tüm kuramlarda hatalı mekânsal düzenlemeler ya da düzensizliklerin suç oluşumundaki fırsat etkisinden bahsedilmektedir. Bu fırsatların neler olduklarını, hangi durumlarda ortaya çıktıklarını, hangi mekânsal özelliklere sahip yerlerin suç oluşumunu tetiklediğini anlamak, çözüm önerilerini bulmaya yardımcı olmaktadır. Bu çözüm önerilerinden yola çıkılarak da güvenli mekân tasarlamak için bazı ölçütler oluşturulabilmektedir. Her bir kuramda

yer alan çözüm önerileri içerisinde çıkarılacak güvenlik ölçütleri, güvenlik odaklı tasarım rehberleri oluşturmak için veri sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Candaş, E. (2007). İstanbul'da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Cicaleri, E. (2016). Çevre ve Suç: Şehir Güvenliğini Artırmada Çevre Psikoloji Yaklaşımı. İstanbul Güvenlik Konferansı.
- Clarke, R. V. (1997). Situational Crime Prevention Successful Case Studies. New York: Harrow and Heston.
- Clarke, R. V., & Cornish, D. B. (1985). Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy. *Crime and Justice*, 6, 147-185.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979, Ağustos). Social Change and Crime Trend: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Cornish, D., & Clarke, R. V. (2003). Opportunities, Precipitators And Criminal Decisions: A Reply To Wortley's Critique Of Situational Crime Prevention. *Crime Prevention Studies*, 16, 41-96.
- Dolu, O. (2009). Bir Fırsat Olarak Suç Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları ve Rutin Faaliyetler Teorisi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), 1-29.
- Düzgün, Ş. (2007, Kasım-Aralık). Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık. *Kent ve Suç*(55), 4-10.
- Emeklier, B. (2015). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(13), 99-123.
- Felson, M., & Clarke, R. V. (1998). Opportunity Makes The Thief: Practical Theory For Crime Prevention. (B. Webb, Dü.) Resaerach Development Statistics.
- Gökulu, G. (2010). Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- Kabadayı, H. (2006). Yaşam Kalitesi ve Kullanıcı Memnuniyetinin Kentsel Tasarımdaki Etkisine Çok Boyutlu Yaklaşım. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kaya, E. (2008). Kent Güvenliğinin Sağlanması.
- Kaypak, Ş. (2011). Kent Güvenliğinde Yeni Açılımlar; Toplum Destekli Polislik. M. Karakaya, & S. Gültekin (Dü) içinde, Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar; Toplum Destekli Polislik Teori ve Uygulamaları (s. 43-72). Polis Akademisi Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2012). Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), 1-22.
- Newman, O. (1996). Creating Defensible Space. DIANE.
- Öztürk, A. (2013). Kıyı Yerleşmelerinde İkinci Konutun Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri Ayrıntılı Örnekleme. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara: Gazi Üniversitesi. Nisan 2018 tarihinde alındı
- Salihoglu, T. (2016). Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Boş Zaman Aktivitelerinin Rolü: İstanbul Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken Windows. *Atlantic Monthly*(211), 29-38.

İnternet Kaynakları

- Environmental Criminology. (2008). Jones and Bartlett Publishers LLC. http://samples.jbpub.com/9780763755751/55751_CH03_097_148.pdf adresinden alındı.
- TDK. (2017, Ekim 11). Güvenlik Kavramı. [www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59de2307d18c78.56382929](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59de2307d18c78.56382929) adresinden alındı.
- Wilson, A. (2017). Crime Prevention Fact Sheet Series. CHD Partners. <http://www.chdpartners.com.au/getmedia/bee917a9-7060-482b-95d8-5376bc9b11ea/Rational-Choice-Theory.aspx> adresinden alındı.